

Обладнання індивідуальне:

Установка (зображена на рисунку 1). Маятник (складається із однорідного стрижня та рухомої однорідної напівкруглої пластинки, яка може переміщуватись вздовж стрижня, обертатись навколо нього, її можна зняти); лінійка; олівець.

рис 1

Групове обладнання: терези; набір різноваг; електронний секундомір.

Завдання 1. Визначити момент інерції наданого вам фізичного маятника відносно горизонтальної осі, що проходить через точку підвісу за умови, що напівкругла пластина знаходиться на нижньому кінці стрижня.

Завдання 2. Визначити момент інерції напівкруглої пластинки відносно горизонтальної осі, що проходить через точку підвісу, для випадку, коли стрижень невагомий.

Завдання 3. Виходячи з теоретичних міркувань можна сформулювати таку гіпотезу

Період коливань фізичного маятника відносно однієї і тієї ж осі залежить від вибору площини коливань.

Довести або спростувати цю гіпотезу експериментально на прикладі напівкруглої пластини та обґрунтувати отримані результати теоретично.

Завдання 4. Знайдіть момент інерції напівкруглої пластини відносно горизонтальної осі, яка проходить через її центр мас і паралельна до горизонтальної осі, що проходить через точку підвісу.

=====

Теоретичний мінімум

(ці знання варто використати, розв'язуючи цю експериментальну задачу)

Момент інерції тіла J відносно довільної осі дорівнює сумі моменту інерції тіла J_C відносно осі, яка проходить через центр мас тіла і паралельна даній, і добутку маси даного тіла m на квадрат відстані між цими осями (a).

$$J = J_C + ma^2$$

Момент інерції системи J , що складається з N тіл, відносно деякої осі дорівнює сумі моментів інерції тіл J_i , які входять до складу системи, відносно даної осі:

$$J = \sum_{i=1}^N J_i$$

Якщо тверде тіло здійснює коливальний рух навколо нерухомої горизонтальної осі, яка не проходить через його центр мас, то таке тіло називається *фізичним маятником*.

Період коливань фізичного маятника може бути визначений за формулою:

$$T = 2\pi \sqrt{\frac{J}{mgl}}$$

де T – період коливань фізичного маятника;

J – момент інерції тіла (системи) відносно горизонтальної осі, що проходить через точку підвісу;

m – маса тіла;

l – відстань від точки підвісу до центра мас тіла (системи);

g – прискорення вільного падіння.

Для знаходження центра мас систем складної геометричної форми можна скористатись теоремами Гульдена:

Перша теорема Гульдена:

Якщо плоска лінія обертається навколо вісі, яка лежить у площині цієї лінії і не перетинає її, то площа отриманої поверхні обертання дорівнює добутку довжини цієї лінії на шлях пройдений її центром мас.

Друга теорема Гульдена:

Якщо плоска фігура, яка обертається навколо осі, що лежить у площині цієї фігури і не перетинає її, то об'єм отриманого тіла обертання дорівнює добутку площі цієї фігури на шлях, пройдений її центром мас.

Розглянемо тонкий однорідний диск радіусом R та масою m рисунок 2 (а - в). З центра диска, точки O , проведемо три взаємно перпендикулярні координатні осі Ox , Oy , Oz так, що диск лежить у площині xOy .

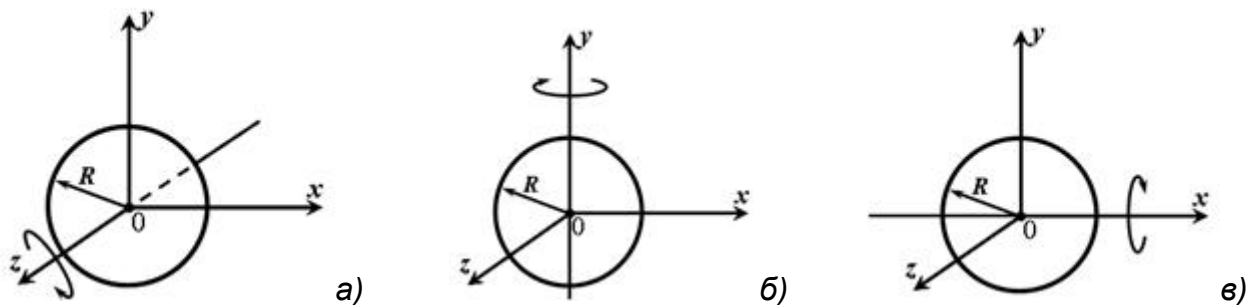

рис 2

Теоретично доведено, що момент інерції диска відносно осі Oz , яка проходить через центр мас диска і перпендикулярна до його площини (рис 2 - а) дорівнює:

$$J_{Oz} = \frac{1}{2} mR^2$$

Момент інерції диска відносно осі, що проходить через центр мас диска і лежить у його площині (в даному випадку відносно осі Oy (рис 2 - б) та Ox (рис 2 - в)) дорівнює:

$$J_{Ox} = J_{Oy} = \frac{1}{4}mR^2$$

Так само будуть відрізнятися і моменти інерції диска відносно осей $O'x', O'y', O'z'$, які будуть проходити через іншу довільну точку простору, та будуть паралельними відповідно осям Ox, Oy, Oz .

Оскільки період коливань фізичного маятника (яким може бути і диск), залежить від моменту інерції тіла, то виникає думка, що період коливань фізичного маятника залежить від вибору і площини коливань (xOy, yOz, xOz). Тобто, якщо площина диска, лежить у площині коливань (xOy), то буде один період коливань, а якщо площина диска перпендикулярна до площини коливань (yOz або xOz) то період коливань буде інший.